

XX ASRDA KLASSIK RAQS SAN'ATINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Boboqulova Dilnoza

Uzbekiston Davlat Xareografiya Akademiyasi Urganch filiali 3-bosqich talabasi

Abdujabborova Ro'ziy Sharofiddin qizi

Uzbekiston Davlat Xareografiya Akademiyasi Urganch filiali 4-bosqich talabasi

Nazarova Dinara Baxtiyor qizi

Uzbekiston davlat xareografiya akademiyasi Urganch filiali 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: *XX asr klassik raqs san'ati uchun jadal rivojlanish va yangilanish davri bo'ldi. Bu davrda klassik balet an'analari saqlanib qolgan bo'lsa-da, raqs san'atining yangi uslublari va shakllari paydo bo'ldi. Bu o'zgarishlar ijtimoiy, madaniy va siyosiy voqealarning ta'sirida sodir bo'ldi. Klassik raqs asosan balet orqali rivojlanib, uning uslublari yanada takomillashdi va zamonaviy sahnaviy san'atning ajralmas qismiga aylandi. Ushbu maqolada XX asrda klassik raqs san'atining rivojlanish bosqichlari ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *klassik raqs, balet, evolyutsiya, eksperiment, oqqush ko'li, yevropa.*

1. **XX ASR BOSHIDA KLASSIK BALETNING EVOLYUTSIYASI**

2. **XX ASRNING O'RTA DAVRLARI: ZAMONAVIY BALET VA YANGI IJODIY OQIMLAR**

3. **XX ASRNING IKKINCHI YARMI: BALETDA EKSPERIMENT VA YANGI SHAKLLAR**

4. **XXI ASRGA YAQIN DAVR: KLASSIK BALETNING ZAMONAVIY SAHNADA O'RNI**

1. XX asr boshida klassik baletning evolyutsiyasi

XX asr boshlarida klassik baletning asosiy usullari va texnikasi allaqachon shakllangan edi. Peterburg va Moskva balet maktablari klassik baletning asosiy o'choqlaridan biri hisoblangan. Rossiya va Yevropa balet maktablari balet san'atiga katta hissa qo'shib, baletning uslublari va texnikasini rivojlantirdi. Bu davrda bir qator mashhur balet namoyondalari va xoreograflar yuzaga keldi, ular klassik raqs texnikasini yangi darajaga olib chiqdi.

• **Marius Petipa va Lev Ivanov:** XIX asr oxirlarida Rossiyada faoliyat olib borgan bu ikki xoreograf XX asr boshlarida baletning texnik asoslarini yaratgan va klassik asarlarni sahnalashtirishda katta rol o'ynagan. Ularning "Oqqush ko'li", "Uyqudagi go'zal" va "Yong'oqcha" kabi asarlari balet san'atining klassik durdonalari sifatida qabul qilinadi.

• **Sergey Dyagilev va "Ballets Russes":** Sergey Dyagilev rahbarlik qilgan "Rus baleti" truppasi 1909-yilda Parijda debyut qilib, tez orada Yevropada mashhur bo'ldi. Ushbu truppa baletda yangi ijodiy yondashuvlarni rivojlantirdi va baletni zamonaviy

san'atning yangi bosqichiga olib chiqdi. Xoreograflar Mixail Fokin va Vazlav Nijinskiy baletda yangi uslub va ifodaviylikni joriy qilish orqali klassik raqs san'atiga yangicha qarash olib keldi.

2. XX asrning o'rta davrlari: Zamonaviy balet va yangi ijodiy oqimlar

XX asrning o'rta davrlariga kelib, balet san'atiga zamonaviy yondashuvlar kiritila boshlandi. Bu davrda baletga ilgari klassik an'analar va texnikalarni yangilash, yangicha ifoda va mazmun kiritish zarurati tug'ildi. Ayniqsa, raqs san'atida ijodkorlik va erkinlikka intilish kuchaydi.

- **Jorj Balanjin va Amerika baleti:** Jorj Balanjin, taniqli rus xoreografi, Amerika klassik baletining asoschisi sifatida tanilgan. U Nyu-Yorkda "**Nyu-York balet**" kompaniyasini tashkil etib, baletga yangi nafas berdi. Balanjin klassik balet texnikasini saqlab qolgan holda, uning dinamik va ifodali jihatlarini kuchaytirishga intildi. Uning yaratgan asarlari, masalan, "**Apollon**" va "**Juma kontserti**", zamonaviy balet texnikasining rivojlanishida katta o'rin tutdi.

- **Yevropada yangi xoreografiya:** XX asr o'rtalarida Yevropada yangi xoreografik oqimlar paydo bo'ldi. Ular orasida ingliz xoreograflari Frederik Ashton va Kennet Makmillan, frantsuz Moris Bejart balet san'atini yangilashda katta hissa qo'shdilar. Bu xoreograflar baletga zamonaviy musiqalar, ijtimoiy va psixologik mavzularni olib kirib, uni kengroq madaniy ko'lamda rivojlantirdilar.

3. XX asrning ikkinchi yarmi: Baletda eksperiment va yangi shakllar

XX asrning ikkinchi yarmida baletda yanada katta o'zgarishlar ro'y berdi. Bu davrda raqs san'atida eksperimental yondashuvlar kuchaydi va an'anaviy baletdan uzoqlashish jarayoni boshlandi. Balet texnikasi jismoniy imkoniyatlarni sinash orqali yangicha talqin qilindi va sahnalashtirilgan asarlar zamonaviy ijtimoiy va madaniy mavzularga yo'naltirildi.

- **Zamonaviy raqs oqimlarining ta'siri:** Zamonaviy raqs (modern dance) oqimlarining baletga ta'siri bu davrda yanada sezilarli bo'ldi. Xoreograflar o'z asarlarida harakat va ifoda erkinligini kuchaytirib, raqs san'atini yangi bosqichga olib chiqishga harakat qildilar. Martha Graham, Merce Cunningham kabi zamonaviy raqs namoyandalari klassik balet an'analarini yangi shakllar bilan boyitdilar.

- **Postmodernizm ta'siri:** Postmodernist xoreograflar baletda struktura va qat'iy texnikalardan chetlanib, ijodiy tajribalar o'tkazdilar. Ular raqsni erkinroq va ko'proq ijodiy ifoda shakli sifatida qabul qildilar. Amerika va Yevropa sahnalarida yangi eksperimentlar va kashfiyotlar kuchaydi, balet yangi badiiy yo'nalishlar bilan boyitildi.

4. XXI asrga yaqin davr: Klassik baletning zamonaviy sahnada o'rni

XX asr oxirlariga kelib, klassik balet san'ati nafaqat saqlanib qoldi, balki zamonaviy sahna san'atining ajralmas qismiga aylandi. Baletning texnikasi, uslublari va dramaturgik mazmuni takomillashdi. Endi balet raqs san'ati sifatida nafaqat qattiq texnika va nafislikni, balki zamonaviy jismoniy imkoniyatlar, ijtimoiy mavzular va estetik yondashuvlarni ham o'z ichiga oladigan bo'ldi.

- **Global rivojlanish va texnologik yutuqlar:** XXI asr boshlariga kelib, texnologiyaning rivojlanishi bilan sahna texnikasi ham takomillashdi. Proyeksiyalar, yorug‘lik va ovoz texnologiyalari sahnalashtirilgan baletlar ko‘lamini kengaytirdi. Raqs sahnalari murakkab dramatik elementlar bilan boyitildi, bu esa baletning yangi avlod tomoshabinlar uchun yanada qiziqarli bo‘lishini ta’minladi.

- **Xalqaro hamkorliklar va festival madaniyati:** Klassik balet xalqaro miqyosda keng tarqaldi. Yevropa, Amerika, Rossiya, Xitoy va Yaponiyada milliy balet maktablari va kompaniyalari sahnada faoliyat ko‘rsatib, xalqaro festival va tadbirlarda ishtirok etmoqda. Bu balet san’ati uchun global madaniyatlararo hamkorlik va tajriba almashish imkoniyatlarini yaratdi.

Xulosa

XX asr klassik balet san’ati rivojlanishi va yangilanishi davri bo‘ldi. Bu davrda balet texnikasi saqlanib qolgan holda, yangi ijodiy oqimlar va yondashuvlar paydo bo‘ldi. Xoreograflar va ijrochilar baletning texnik imkoniyatlarini kengaytirib, uni zamonaviy madaniy va ijtimoiy kontekstda talqin qildilar. Shu bilan birga, balet zamonaviy raqs va postmodernizm ta’sirida ham o‘zgarishga uchradi, bu uni yangi avlod tomoshabinlari uchun yanada dolzarb san’at shakliga aylantirdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/xx-asr-o-zbek-raqs-san-atining-rivojlanish-yo-llari>
2. <https://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/download/12540/8567/8296>
3. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Raqs>
4. <https://interscience.uz/index.php/home/article/download/3445/3153/8459>
5. <https://cyberleninka.ru/article/n/xx-asr-o-zbek-raqs-san-atining-rivojlanish-yo-llari/pdf>
6. <https://in-academy.uz/index.php/cajei/article/download/21886/14609/20484>
7. <https://namdu.uz/media/Books/pdf/2024/06/04/NamDU-ARM-3880-Raqs.pdf>
8. <https://jdpu.uz/wp-content/uploads/2020/06/Xoreografiya-va-raqs-sanati-asoslari.%D0%A1%D0%B0%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%AD.pdf>
9. <https://lib.bimm.uz/items/download/11118>
10. <https://cyberleninka.ru/article/n/milliy-raqs-san-atida-maqom-raqsining-o-rni/pdf>